

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ ԸՆԿՆԱՄԵԻՅ

Ա.
ԲԱՀՐԱՄ ԳՈՒՐ
ԵՆ
Ա.ԶԱԴԵ

Պարսկ. բնագրից թարգմանեց
Ռ. ԱՐԲԱՆՅԱՆ

1934

Տպարան «ՄՈՒԵՐՆ», ԹԼԿՐԱՆ

891.5

Ֆ-65

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ ԸԱՀՆԱՄԵԻՑ

891.5
Փ-65

Ա.

ԲԱՀՐԱՄ ԳՈՒՐ
ԵՆ
Ա. ԶԱԴԵ

Պարսկ. բնագրից թարգմանեց
Ռ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

1934

Տպարան «ՄՈՂԵՐՆ», ԹԷԻՐԱՆ

889
38

06 SEP 2013

9481

Կեանքիս ուղեկից Լիդիա Աբրահամեանին,
որի հագագիւս նաւակով ընտրուած է քաղ-
ժանութեան համար սոյն հաստատուածը, նւիրում եմ
գրեցիկս:

23747.59

2017.11.20

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

«Բոհրամ Գուր և Աղադէ» հատուածը մի նշանաւոր էպիգրոֆ է, որ տեղ է գտել Ֆէրդովսու լայնածաւալ Շահնամէում: Նրա հերոսն է Բոհրամ Ե. (420—438), սովորաբար Բոհրամ Գուր կոչուած, որ մարմնացումն է և մարդկայնացումը Վըրըթրագհնա (ըստ պահլաւականին Վորտհրան) յաղթութեան աստուածութեան և որին համապատասխանում են հայկական դիցաբանութեան (աւանդական պատմութեան) մէջ արքայազն Վահագն, որի ծննդեան ժամանակ «Երկնէր երկին և երկիր, երկնէր և ծիրանի ծով» և վրաց դիցաբանութեան մէջ Վախթանգ Գորգամէլ:

Ստանալով յաղթութեան աստուածութեան կայծակնային ատարիւրտաները, այդ հերոսը բնականաբար հզօր է, յախուռն, դաժան: Նա հարուածում է առիւծներին, վիշապներին, ահարկու գայլին, նա որսի աստուածն է: Նա բուռն սիրով է սիրում Աղադէին և միևնույն ուղտի վրայ նստացրած տանում է իր սրբութիւն սրբոցը—որսադաշտ: Բայց նա նոյն Աղադէին ամենաանդուլ կերպով ուղտի ոտների տակ է նետում և տրորում: Իր բոլոր գործողութիւնների մէջ նա ամպրոպային է:

Մեր ժամանակի տեսակէտից այս հատուածը մի գեղեցիկ բալլադ է, որ գալիս է հնագոյն ժամանակներից. այդ հաստատում են ուսական էրմիտաժի

այն երկու արծաթէ սկուտղները և բրոնզէ մատուցա-
րանը, որոնց բովանդակութիւնը վերցրած է այս լե-
գենդից և որոնք շինուած են աւելի վաղ, քան ստեղ-
ծագործուել է Շահնամէն:

Շահնամէից այս հատուածը թարգմանելու ժա-
մանակ փոխանակ ոտանաւորի տողերն ընդարձակելու
11-ից մինչև 15-16 վանկ կամ կիսելու և երկու տո-
ղը չորս դարձնելու, մենք որոշեցինք հաւատարիմ մը-
նալ բնագրին և պահպանել նրա չափը:

Բնագիրը կազմել ենք համեմատելով Շահնա-
մէի երեք վարիանտներ (Մոլի հրատարակութեան,
Բոմբէյի հէջրի 1272=1855 թ. և Սաւորի):

Բնագրից զատ ձեռքի տակ ունեւել ենք Бах-
рам Гур и Азадэ գրքոյկը, որ սիրալիւ կերպով
մեզ շնորհեց պոռֆեսսոր Օրբելին:

Որսի մանրամասնութիւնները ներկայացնող և
մինիատիւրներից ծագող երկու մանրանկարները վերց-
րած են յիշեալ Бахрам Гур и Азадэ գրքոյկից:

Գրքոյկիս մէջ պարսկական դռբոր նշանը (—, որ հաւասար է անգլերէն a-ին bad բառի մէջ) արտա-
յայտուած է շրջուած առով (ո):

Պարսկական Ը գիրը տառադարձուած է ' նը-
շանով, որ ցոյց է տալիս, որ արտասանութեան ժա-
մանակ պէտք է վայրկենապէս կանգ առնել և ապա
շարունակել. օրինակ ٭ — նո՛ման:

Ռ. ԱՅՐԱՀԱՄԵԱՆ

ԲՈՂՐԱՍ ԳՈՒՐ ԵՒ ԱԶԱԴԷ

Գնդակն էր նրա գործն ու մէյդանն արձակ,
Մերթ զարկը հովգանի¹⁾, մերթ որսը վայրագ:
Եւ արդ, հոնգահարին²⁾ մի օր հետն առած
Առանց շքախմբի որսադաշտ գնաց:
Անունն Աղադէ էր ռումի³⁾ աղջկայ,
Սուտակ էր երեսի վառ գոյնը նրա:
Արագավազ ուղտի⁴⁾ նստեց նա մէջքին,
Հետն Աղադէն նոճի՝ տաւիղը ձեռքին:
Նրա սիրունին էր, սէրը զեռահաս,
Անունը սիրասուն շրթին հանապազ:
Եւ նա որսի օրը մի ուղտ պահանջեց
Ու մէջքը դիպակով շքեղ վարդարեց:
Ճօճւում էին մէջքին չորս հատ ասպանդակ,
Սար ու ձոր անում էր վազքով ոտնատակ:
Մի զոյգն արծաթի էր, ոսկուց էր միւս զոյգ,
Գոհարներով պատած ու խայտաճամուկ:
Կապած էր գաւակին ինքնաձիգն⁵⁾ անշարժ,
Հերոսն ամէն գործում հմուտ էր ու վարժ:
Երկու զոյգ վիթ⁶⁾ ելաւ Բոհրամի առաջ,
Աղադէին ժպտով ասաց Գուրը քաջ.
«Ո՛վ լուսնադէմ, երբ ես աղեղը լարեմ
«Եւ օղակով⁷⁾ գնդակը թափահարեմ,
«Ո՞ր եղջերուն կուզես, որ վայր նետեմ ցած,
«Այն էզը ջահել է, արուն ծերացած»:
Աղադէն Բոհրամին «Ո՛վ առիւծ, ասաց,

«Տղամարդը վիթին չի դուրի ցած.
«Թէ կարող ես, էգին արու դու դարձուր,
«Իսկ այն ծեր արուին էգի պատկեր տուր:
«Ապա դու չափ զցիր ուղտն արագավազ,
«Երբ վիթը ճողոպրինետիցդ անվնաս,
«Ինքնաձիգից գնդակ նետիր, որ նա ցած
«Ականջը պինդ սեղմի ուսին խոնջացած:
«Ականջը քոր կը գայ զարկից, կենդանին
«Կը մօտեցնի իսկոյն իր ոտը ուսին:
«Գլուխն ու ոտ ուսին կարիր միալար,
«Թէ կուգես քեզ կոչեմ հերոս մեծափառ»:
Բտհրամ հէնց որ լսեց խօսքը սիրունի,
Յիշեց մի ասացուած⁸) նա հին, վաղեմի:
Աղեղը այնուհետ Բտհրամը լարեց
Եւ այն լոին դաշտում շփոթը տիրեց:
Մի նետ կար երկսայրի⁹) նրա գաւակին,
Որսի համար պահուած իր ժամանակին:
Եւ արդ, երբ եղջերուն փախչել սկսեց,
Իր նետը երկսայրի թափով նա գցեց,
Արուի եղջիւրներն առաւ գլխէն ցած,
Գեղեցկունին մնաց ապշած, զարմացած:
Այն ժամ իսկոյն և եթ էգ դառաւ արուն,
Առանց եղջիւրների մնաց եղջերուն:
Ապա տեղում էգի զոյգ եղջիւրների
Երկու փքին գամեց որսորդը արի:
Եւ եղջիւրների տեղ զոյգ նետը գլխին,
Սիրտը լալ արիւնից՝ հեծեց դառնագին:
Դէպ միւս զոյգն ապա նա արշաւեց ուղտով,
Գունդը գնդի յետեից յարդարելով:
Գնդակն ապա վիթի նետեց ականջին,

Հմուտ էր նա, վարպետներից առաջին:
Անպաշտպան եղջերուն ականջը քորեց,
Բռնրամն աղեղի մէջ մի նոր նետ դրեց.
Գլուխ, ոտն ու ականջ կարեց միալար,
Ազադէն մորմոքաց կենդանու համար:
Բռնրամն ասաց. «Լուսին, ինչպէս դու գտար».
Ազադէի աչքից գետ հոսեց վարար:
Շահին ասաց աղջիկն. «Այդ չէ մարդկութիւն,
«Մարդկային չէ, դէի է քո բնութիւն»:
Ձեռքը մեկնեց Բռնրամ, թամբից առնաբար
Առաւ նրան, զարկեց գետին գլխովայր:
Լուսնադէմի վրայ արշաւեց ուղտով,
Կուրծք ու ձեռք ու տաւիղ ներկեց արիւնով:
Այսպէս ասաց ապա. «Անմիտ չոնգահար,
«Ի՞նչ դաւեր ունէիր իմ դէմ խօլաբար.
«Եթէ լինէր նետիս հարուածը անզօր,
«Իմ տոհմը այդ զարկից կը դառնար ստոր»:
Ուղտի ոտների տակ երբ նա թրպրտաց,
Գուրն էլ աղջկայ հետ որսի չը գնաց:

մեքենայ) — պողպատի աղեղ, ամրացած երախակալի վրայ և ձգուած զսպանակով, որ նետում էր յատուկ նետեր և գնդակներ: Լարն արձակած ժամանակ գընդակը դուրս էր թռչում ակօսած և փոսիկի միջով որոշ ուղղութեամբ:

6. Վիթ — գազել, անտիլոպների մի տեսակը:

7. Օղակը գործ էր ածւում աղեղը լարելու ժամանակ՝ ուժեղացնելու լարումը:

8. Այդ ասացուածը ըստ երևոյթին բացատրուած է հետագայ տողերի մէջ.

Եթէ լինէր նետիս հարուածը անզօր,

Իմ տոհմը այդ վարկից կը դառնար անզօր:

9. Երկսայրի նետ. — գործ էին ածւում որսի ժամանակ. մետաղէ ծայրապանակը երկճղանի էր կամ կիսալուսնաձև:

ԲՈՂՐԱՍ ԳՈՒՐ

Բոհրամ Գուր, ըստ մեր պատմագրերի՝ Վռամ, որդին Յազկերտ (Եռզգերդ) Ա. Չարագործի և հայրը տխրահռչակ Յազկերտ Բ.-ի, Շահնամէի ամենասիրուած հերոսներից էր և իշխում էր 420—438 թ.: Նրա մանկութեան և երիտասարդութեան մասին Ֆէրդուսին հետեւեալն է պատմում:

Երբ Բոհրամը ծնւում է, մովբեդներն ու աստղագէտները գուշակում են նրա համար փայլուն ապագայ. ապա Յազկերտը յանձնում է նրան Եմենի թագաւորներ Մոնղէրին և Նո՛մանին, որ նրանք նրան տանեն Արաբիա և դաստիարակեն: Մոնղէր ընտրում է երեք հմուտ անձանց, որոնք պէտք է ղեկավարէին մանուկի դաստիարակութիւնը: Տասներկու տարեկան հասակում նա ինքնագլուխ դարձաւ և որսում ու չովզան խփելում նմանը չունէր:

Մոնղէրի հրամանով Նո՛մանը հարիւր ձի է բերում դաշտը, որոնցից Բոհրամ ընտրում է երկուսին: Ապա նրա մօտ բերում են 40 ուռմի ստրկուհիներ, որոնցից ընտրում է երկսին, մէկը չոնգահար*), իսկ միւսը՝ «կակաչայտ, որպէս Եոմտնի Կանոպէն**):

Շուտով տեղի է ունենում այն արիւնակի դէպ-

*) Սոյն հատուածի հերոսուհին:

**) Աստղ հաբաւային կիսագնդի:

քը, որ նկարագրուած է սոյն հատուածի մէջ: Որսա-
գաշտում Բոհրամը հրաշքներ է գործում, մանաւանդ
ցիւներ (վայրի էշեր—պարսկերէն՝ «գուր») որսալիս,
որ նա շատ սիրում էր և այդ պատճառով, կամ գուցէ
իր ճարպկութեամբ նրանց նմանուելու հետեանքով,
նրա մականունը Գուր մնաց:

Հօր կարօտը քաշում է Բոհրամին Պարսկաս-
տան և նա նո՛ւմանի հետ գալիս է Յազկերտի մօտ Տիզ-
քոն: Այստեղ նա փառաւոր ընդունելութիւն է գտնում,
բայց շուտով բանտարկւում է կասկածոտ հօր ձեռքով.
շուտով նա փախչում է Նմեն: Այնտեղից նա գալիս է,
տիրում է հայրական գահին, մեծ քաջագործութիւն-
ներով երկիրը մաքրում է զանազան հրէշներից և գառ-
նում է Իրանի արժանաւոր թագաւորներից մէկը:

برانگيخت زآن دشت ارمنده شور
بدشت اندر از بهر نخبير داشت.
سيهيد سر و پای آن نره تيز
کنيزك بدو مانده اندر شکفت
سرش زان سروی سیه ساده گشت
زده چنات مرد نخبير گير
بخون اندرون اهل گشته مرش
بخم کمان مهره در مهره ساخت
پسند آمدش بود جای پسند
خدنگی نهاد آن زمان در کمان
بران آهو آزاده را دل بسوخت
روان کرد آزاده از دیده جوی
نه مردی ترا خوی دیوانگی است
نگونسار بر زد بروی زمین
برودست و چنگش بخون برفشاند
چه بایست چندین بما بر شکن
از این زخم تنگی شدی گوهرم
بنخبير از انيس کنيزك نبرد.

կառա շէ քը Բը-րամ Գուր
Դույիկան Բերկշ Եկի Կիր Կաշտ
Եմանգէ Կէ Եհու Տը Ենդր Կրիշ
Բշիր Դույիկան Զ Տը Բը Կրփ
Եմ Ենդր Զման Նը Կոն Մադէ Կշտ
Եման Բը Տը Գադ Մադէ Դու Կիր
Դույիկան Եգայ Տը Բը Տը Տը
Եիւտ Ղասույ Եգէ Դիկը Եթաշտ
Եգոշ Եկի Եհու Ենդր Դէկնդ
Եթարիդ Կոշ Եհու Ենդր Զման
Տը Կոշ Եթաշտ Եթաշտ Եթաշտ
Եթու Կգէ Կոն Եստ Եման Եհու
Եթաշտ Կգէ Են Նը Եման Կէ Եստ
Եթ Դստ Եթամ Ե Ե Զ Զ Զ Զ
Եիւն Ե Զ Զ Զ Զ Զ Զ Զ Զ
Կշն Կգէ Կայ Եթը Կշն Կշն
Ե Կը Կնդ Եթու Կշտ Եթ
Կո Ե Զ Զ Զ Եիւն Կան Կան

فردوسی - شاهنامه

بهرام گور و آزاده

ترجمه بزبان ارمنی

روبن آبراهامیان

۱۳۱۳

مطبعه " مدرن " طهران